

TEMA 2

PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL

Principiile procesului penal reprezintă ideile sau tezele pe care se întemeiază întregul sistem de instituții procesuale și care exprimă concepțiile juridice despre modul cum trebuie să se desfășoare activitatea organelor judiciare.

I. PRINCIPIUL LEGALITĂȚII

► Potrivit **art. 2 CPP**, procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege.

– **art. 7 CEDO** – Nicio pedeapsă fără lege:

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

– **art. 49 CDFUE** – Principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor:

(1) Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia infracțiune potrivit dreptului intern sau dreptului internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai mare decât cea aplicabilă la momentul săvârșirii infracțiunii. În cazul în care, ulterior săvârșirii infracțiunii, legea prevede o pedeapsă mai ușoară, se aplică aceasta din urmă.

(2) Prezentul articol nu aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane care s-a făcut vinovată de o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, era incriminată pe baza principiilor generale recunoscute de comunitatea națiunilor.

► Pentru a asigura respectarea principiului legalității procesului penal, legiuitorul a instituit o serie de garanții, respectiv:

- sancțiunile procesuale;
- instituția plângerii împotriva actelor și măsurilor de urmărire penală dispuse de organul de cercetare penală sau de procuror;
- căile ordinare sau extraordinare de atac;
- cererile formulate în fața instanței de executare pentru înlăturarea unor nereguli ivite pe perioada executării pedepsei.

► O altă garanție a principiului legalității este dată de **caracterul previzibil și accesibil al normelor** de drept procesual penal.

C.E.D.O., cauza Sâncrăian c. României, cererea nr. 71723/10, Hotărârea din 14 ianuarie 2014^[1]:

În speță, Curtea a analizat lipsa de claritate a unei norme juridice care acorda posibilitatea persoanei condamnate în lipsă de a solicita punerea sa în libertate ulterior admiterii cererii de rejudecare a procesului penal în care s-a dispus condamnarea sa. Analizând practica judiciară la nivel național, Curtea a constatat că **reglementarea imprecisă a art. 522¹ CPP (1968) a generat opinii diferite în ceea ce privește posibilitatea de a pune în libertate o persoană după redeschiderea procedurii în urma căreia a fost condamnată la o pedeapsă cu închisoarea**. Potrivit unei prime opinii, punerea în libertate era posibilă odată cu redeschiderea procedurii, în timp ce, potrivit celei de-a doua opinii, majoritară, acest fapt nu era posibil decât după reexaminarea fondului cauzei.

64. Curtea ține să sublinieze că, având în vedere importanța libertății persoanei, este esențial ca dreptul național aplicabil să întrunească criteriul de „legalitate” stabilit de Convenție, care impune ca dreptul, scris sau nescris, să fie suficient de precis pentru a permite cetățeanului, înconjurându-se la nevoie de consilieri pregătiți, să prevadă, într-un mod rezonabil în circumstanțele cauzei, consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat. [...]

70. Curtea observă de la început că, la momentul faptelor, dispozițiile legale care reglementau rejudecarea unei cauze după extrădare nu indicau dacă – și, în cazul unui răspuns afirmativ, în ce condiții – putea fi prelungită detenția bazată pe o condamnare în lipsă, în cazul redeschiderii procesului.

71. Această omisiune legislativă **nu era atenuată de o jurisprudență constantă** a instanțelor din România, unele instanțe refuzând să pună în libertate părțile în cauză, în timp ce altele au dat curs unor astfel de cereri de eliberare. Doar prin modificarea adusă Codului de procedură penală, intrată în vigoare în noiembrie 2010, după punerea în libertate a reclamantei, s-a soluționat această omisiune și s-au pus bazele pentru a nu mai exista o jurisprudență divergentă a instanțelor din România cu privire la privarea de libertate a persoanei, după redeschiderea procedurii.

72. În mod evident, o astfel de divergență de jurisprudență nu era de natură a permite cuiva să prevadă, în mod rezonabil în circumstanțele cauzei, consecințele care pot decurge dintr-un act determinat. În aceste condiții, Curtea concluzionează că legislația română relevantă nu îndeplinește criteriul „previzibilității”.

II. PRINCIPIUL SEPARĂRII FUNCȚIILOR JUDICIARE

► Potrivit **art. 3 CPP**, în procesul penal se exercită următoarele funcții judiciare:

- funcția de urmărire penală;
- funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;
- funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată;

^[1] <http://hudoc.echr.coe.int>.

– funcția de judecată.

► În desfășurarea aceleiași proces penal, **funcțiile judiciare nu se pot cumula.**

Excepție → este permis cumulul funcției de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată cu funcția de judecată;

C.C.R., Decizia nr. 552 din 16 iulie 2015^[1]:

Este în interesul înfăptuirii actului de justiție ca același judecător care a verificat atât competența și legalitatea sesizării, cât și legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală să se pronunțe și pe fondul cauzei. O soluție contrară ar fi de natură să afecteze deplina realizare a funcției de judecată, prin aceea că judecătorul fondului ar fi privat de posibilitatea – esențială în buna administrare a cauzei – de a aprecia el însuși asupra legalității urmăririi penale și a administrării probelor și de a decide asupra întregului material probator pe care își va întemeia soluția. Așa fiind, Curtea a arătat că simplul fapt pentru judecător de a fi luat o decizie înaintea procesului nu poate fi considerat întotdeauna că ar justifica, în sine, o bănuială de parțialitate în privința sa. Ceea ce trebuie avut în vedere este întinderea și importanța acestei decizii. Aprecierea preliminară a datelor din dosar nu poate semnifica faptul că ar fi de natură să influențeze aprecierea finală, ceea ce interesează fiind ca această apreciere să se facă la momentul luării hotărârii și să se bazeze pe elementele dosarului și pe dezbaterile din ședința de judecată.

Nu este însă permis într-o singură situație a se cumula funcția de verificare a legalității netrimiterii în judecată cu funcția de judecată → dacă judecătorul de cameră preliminară, admițând plângerea împotriva soluției de clasare, dispune și începerea judecății.

C.C.R., Decizia nr. 552 din 16 iulie 2015^[2]:

*Cât privește această procedură de soluționare a plângerilor împotriva neurmăririlor ori netrimiterilor în judecată finalizate cu începerea judecății, Curtea a reținut că **încheierea prin care se dispune începerea judecății are valențele unui act de sesizare a instanței de judecată, fapt care imprimă posibilității aceluiași judecător de a se pronunța și asupra fondului o lipsă de imparțialitate.** De aceea, spre deosebire de procedura prevăzută de art. 342 și urm. din Codul de procedură penală, unde acuzația în materie penală a fost realizată deja (prin rechizitoriu), în cazul plângerilor formulate împotriva soluțiilor de netrimitere sau neurmărire penală dispuse de procuror, judecătorul de cameră preliminară astfel competent nu poate să exercite și funcția de judecată pe fond, întrucât caracterul sui generis al încheierii pronunțate în temeiul art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) din Codul de procedură penală **preia în mod vădit activitatea specifică exercitării funcției de urmărire penală.***

[1] M. Of. nr. 707 din 21 septembrie 2015.

[2] M. Of. nr. 707 din 21 septembrie 2015.

► O garanție pentru asigurarea principiului separării funcțiilor judiciare, constituie și reglementarea regimului incompatibilităților organelor judiciare (art. 64-70 CPP).

► În **faza urmăririi penale**, pot fi exercitate următoarele funcții judiciare:

– *funcția de urmărire penală* → procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată;

– *funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei* → judecătorul de drepturi și libertăți dispune asupra actelor și măsurilor din cadrul urmăririi penale, care restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei.

► În **etapa camerei preliminare** → judecătorul de cameră preliminară se pronunță asupra *legalității actului de trimitere în judecată și probelor pe care se bazează acesta*, precum și asupra *legalității soluțiilor de netrimitere în judecată*.

► În **faza judecătii** → instanța de judecată exercită *funcția de judecată*.

<p>1. Funcția de urmărire penală → <i>organele de urmărire penală</i>;</p> <p>2. Funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei → <i>judecătorul de drepturi și libertăți</i>.</p>	<p>3. Funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată → <i>judecătorul de cameră preliminară</i>.</p>	<p>4. Funcția de judecată → <i>instanța de judecată</i>.</p>
---	---	--

Urmărirea penală

Camera preliminară

Judecata

III. PREZUMȚIA DE NEVINOVĂȚIE

► Potrivit **art. 4 CPP**, orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă.

<p>– art. 23 alin. (11) din Constituție – Libertatea individuală: <i>Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.</i></p> <p>– art. 6 parag. 2 CEDO – Dreptul la un proces echitabil: <i>Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.</i></p> <p>– art. 48 alin. (1) CDFUE – Prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare: <i>Orice persoană acuzată este prezumată nevinovată până ce vinovăția va fi stabilită în conformitate cu legea.</i></p> <p>– art. 3 din Directiva (UE) 2016/343 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și ale dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale:</p>
--

Statele membre se asigură că persoanele suspectate și acuzate beneficiază de prezumția de nevinovăție până la dovedirea vinovăției conform legii.

► Principiul *in dubio pro reo*:

– după administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului [art. 4 alin. (2) CPP];

– condamnarea se dispune doar atunci când instanța are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă [art. 103 alin. (2) CPP], respectiv că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat [art. 396 alin. (2)-(4) CPP].

► Domeniul de aplicare al prezumției de nevinovăție:

– *declarațiile unor autorități publice* realizate înainte de începerea procesului penal sau în cursul procesului penal → judecătorul, procurorul sau alte organe judiciare cu atribuții în cauză ori alte autorități au obligația să se abțină să declare public că cel pus sub urmărire penală sau trimis în judecată este vinovat de săvârșirea infracțiunii ce face obiectul cauzei;

– *luarea unor măsuri în afara procesului penal* cu privire la persoana care a dobândit calitatea de suspect sau inculpat în procesul penal → aplicarea unei sancțiuni administrative de suspendare a funcționarului public din funcția publică pe care acesta o deține, în cazul în care s-a dispus trimiterea în judecată a acestuia nu încalcă, prin ea însăși, prezumția de nevinovăție;

– prezentarea în instanță a inculpatului arestat preventiv purtând *îmbrăcămintea specifică locului de detenție* → încalcă prezumția de nevinovăție, dacă nu s-a dovedit că inculpatul nu avea alte haine adecvate;

– *motivarea hotărârii judecătorești de achitare sau încetarea procesului penal* → trebuie realizată astfel încât să nu arunce dubii cu privire la nevinovăția persoanei cu privire la care s-a dispus achitarea sau încetarea procesului penal;

– *luarea măsurilor preventive* → nu încalcă, în principiu, prezumția de nevinovăție, cât timp instanța poate oferi motive relevante și suficiente pentru luarea sau prelungirea măsurii, astfel încât menținerea în detenție să nu fie folosită pentru a anticipa aplicarea unei pedepse privative de liberate;

– efectul hotărârii definitive de achitare sau încetarea procesului penal *asupra modului de soluționare a acțiunii civile* exercitată ulterior în fața instanței civile → nu se opune, în principiu, admiterii acțiunii civile, cât timp instanța civilă, în motivarea